

İlqar Rəsul

(Hekayə)

(əvvəli ötən sayımızda)

Qalan üç pəncərə pərdələnmişdi. Buranı həm də qapı və pəncərələrin qalın pərdələri qaranlıq edirdi. Pəncərələrin üstündən – tavadan düşməyədək uzanan açıq-qəhvəyi pərdələr asılmışdı. Onların da qarşısından ağ qalın tullər. Otağın giriş, eləcə də eyvana çıxış qapısına içəridən tünd-qırmızı qalın məxmər pərdələr asılmışdı. Evimizin divarları o qədər qalın idi ki, biz uşaqlar bəzən bir-birimizdən gizləndə (anamızdan gizlənmək olmazdı) qaçıb ya qapılarının, ya da pəncərələrin pərdələrinin arxasına rahatca sığına bilirdik. Axtaran yalnız bütün pərdələri bir-bir qaldıraraq arxasına baxmaq kimi harada olduğunu öyrənə bilirdi. Bu otağın iki pəncərəsi eyvana, ikisi yataq və giriş otaqlarına baxırdı. Bu otaqda yalnız aşağı başdakı tək pəncərə bərbəşə küçəyə baxırdı və işıqlı idi. “Böyük ev”in çilçırağı o biri otaqlardan xeyli iri idi. Bundan başqa divarlardan həmin çilçırağın gecə lampaları asılmışdı. Amma bu işıqların hamısını eyni vaxtda yandırmağa ehtiyac olmurdu. Çünki həddən çox işıqlı olurdu otaq o zaman. Yalnız çilçıraq bəs edirdi. Adətən, aşağı başdakı pəncərənin pərdələri yığılı olurdu. Ona görə də gündüzlər tülədən keçib içəri düşən günəş işığı otağa girib nəşə götürmək, yaxud adlayıb eyvana çıxmaq üçün bəs edirdi. Yayda bu otağın pəncərəsi açıq olanda evi başına götürən piano səsi küçəmizin də könlünü oxşayırdı. Böyük qardaşım çalırdı daha çox bu pianoda. Elə daha çox da o istifadə edirdi bu otaqdan. Gün ərzində yazıpozu ilə məşğul olur, mütaliə edir, müxtəlif mikrosxemlərdən yeni qurğular düzəldir (bir dəfə yağış damcılarının damı döyəcəyəm çıxartdığı səsi verən kiçik cihaz düzəltdimişdi. Balaca qardaşımla oturub götürmüşü yumaraq, sanki yağış yağdığını xəyal edirdik və bu, çox maraqlı idi), bəzən həтта gecələr alt mərtəbədəki otağına düşməyib elə oradaca – divanda yatıb qalırdı böyük qardaşımız.

Alt mərtəbədə aynabənd yox idi. Bura biri böyük, biri balaca olmaqla iki otaqdan, biri böyük, biri balaca olmaqla iki eyvandan ibarət idi. Üst mərtəbədən düşən və həyətdən qalxan uzun daş pilləkənin qovuşduğu dənəcəkdeki kiçik daş meydançanı da alt mərtəbənin bir hissəsi saymaq olardı. Alt evə girmək üçün həmin meydançadan burulub əvvəl balaca, sonra böyük eyvandan keçmək lazım gəlirdi. Alt mərtəbə də tamamilə ağ rəngdə idi. Pilləkənin, kiçik meydançanın və eyvanların məhəccərləri, sütunlar, tavan, pəncərə və qapılar – bir sözlə, hər yer ağappaq idi. Aşağıdan qalxan pilləkənin daş meydançaya birləşən ye-

rində məhəccər hündürlüyündə kiçik qapı qoyulmuşdu ki, hardansa həyətimizə keçən təsadüfi qonaqlar – toyuq-cücə, it-pişik eyvana çıxmasın. Balaca eyvanda məhəccərdən hündür olmayan ensiz ağ ayaqqabı dolabı var idi. Böyük eyvanda qapının arxasında tavana qədər hündürlüyü olan, içine yaxşıca qalaylanıb ağardılmış aş qazanlar, ləyənlər, teştlər, bir sözlə – iri mis samovardan tutmuş, xırda tunc qəhvədanəyə hər şeyin asanlıqla yerləşdiyi nəhəng

dib sola burularaq yeddi pilləkən etmək lazım gəlirdi.

Yarısı yerdən xeyli hündürdə inşa edilmiş, iki otaqlı zirzəminin girişi həyətdən idi. Buranın da quruluşu təxminən alt mərtəbənin təkrarı idi. Balaca eyvanla böyük eyvanın altı burda dөşəməsi olmayan, yarıqaranlıq boş məkanlar idi. Girişlə üz bəüz divarda bir qapı, onun sağ və sol tərəflərində adam keçə bilməyəcək qədər ensiz, kiçik pəncərələr var idi. Qapıdan zirzəminin otağının birinə, oradan da digərinə

stolüstü fənər tapmışdıq. Qapağının üzərində döymə üsulu ilə işlənmiş insan başları var idi. Gövdəsində qarşı və arxa tərəfdən tökmə üsulu ilə mələkləri ifadə edən qanadlı uşaqlar təsvir olunmuş bu fənərin qulpları quyruğu azca geri qatlanmış timsahlar idi.

Zirzəmidən yalnız mən və balaca qardaşım istifadə edirdik. O da əsasən qonşu uşaqlarla həyətimizdə gizlənpaç oynayanda. Biz qaçıb orada gizlənidik. Qaranlıq olduğu üçün (işığın düyməsinin yerini yalnız biz bilirdik) heç kim ürək edib zirzəmiyə girmirdi. Amma hər dəfə ora girəndən sonra hamamda yaxşıca yu-

müəyyən edib diqqətlə baxanda pilləkənin ağardığını görürəm. Yəqin ki, yekə ağ əhəng daşlarından tikildiyi üçün tamam söküb apara bilməyiblər. Və o daşların üzərində ot bitmədiyi üçün bu vaxtdək hələ də yaşıllıqda tam itib-batmayıb bizim evin pilləkəni. Çox baxa bilmirəm o pilləkənə. *Qorxuram. Qorxulu mənzərədir çünki. Sanki indicə hardansa bayquşlar peyda olub qəfildən pırlıtı ilə gözlerimin qarşısından keçərək məni dik-sindirəcəklər deyə, səksəkəli oluram hər dəfə bu mənzərəni seyr edəndə. Amma bəzən də çox diqqətlə baxıram o pilləkənə. Elə bilirəm ki, bax indicə pilləkən silkələnib bütövləşərək evi də ətrafında dikəldəcəkdir. Sonra o pilləkənin başında dayanıb məhəccərdən kənara palaz çırpın bir qadın, məhəccərinin üstü ilə sürəhi boyu - yuxarıdan aşağıya doğru sürüşən iki əkiz oğlan uşağı, pilləkənin ortasında killimin üstündə çömbələnib gəlinciyi ilə oynayan bir qızciğaz, pilləkənin döngəsindəki kiçik meydançada dirsəklənib toyuqlara dən səpən bir nənə, pilləkənin alt mərtəbəyə keçidində – sürəhidə oturub özü ilə şahmat oynayan nisbətən böyük bir oğlan görəcəm. Hələ, bəlkə, səslər də eşidəcəm: “Gedin həyətdə oynayın, palazın tozu nəfəsinizə dolar”, “Birinci mən sürüşəcəm, yox, mən”, “Ay uzunsaç qara göz, ağıllı kuklam mənim...”, “Toyuğun ikisi əskik gəlir”, “Şah və mat...”*

Bir qədər baxdıqdan və bunların heç birinin baş verməyəcəyinə əmin olduqdan sonra özümə qayıdıram və içimdən bir səs keçir: “İşğal həm də bütün bunlardır. Yəni işğal həm də öz doğma mahanına kosmosdan baxmaq idi. İşğal həm də öz doğma şəhərinin xarabalıqlarında öz doğduğunuz evinin xarabalığını axtarıb tapanda sevinməkdir. İşğal həm də o evin xarabalıqlarının arasında özünü görməkdi. Və nəhayət, işğal həm də kosmosdan gördüyün xarabalığı bir gün oğluna göstərüb, yolunu-irizini anlatmaq və siyyet edərək diri-diri ölməkdi”.

EPILOQ

İşğaldan iyirmi üç il sonra Bakıda, bir yas yerində ovaxtki üz bəüz qonşumu gördüm. Dedi ki, işğal günü bizim evə erməni mərmisinin necə düşdüyünün şahidi olub. Danışığından anladım ki, mərmimiz yemək otağına tuş gəlib. Qonşu deyirdi ki, öz gözəri ilə görüb aynabəndin necə göyə sovrulduğunu. Səhbətin qalanını eşitmədim. O, nələrsə danışdı, mənə həmin mənzərəni gözlerim önündə canlandırmaq tələşi edirdim: göy üzünə səpələnmiş saysız-hesabsız ağ taxta parçaları, şüşə qırıntıları, bəzən tül pərdələrlə birlikdə sarımtıl lövhənin üzərində Sayat Nova da üzəşəşəşə – pilləkənin ayağına doğru uçurdu. Hər şey səssiz və çox yavaş-yavaş baş verirdi...

Bizim evin pilləkəni

ağ dolab var idi. Eyvanın ortasında, bir tərəfi divara dayanmış, qoz ağacından böyük masa, ətrafında stullar düzül-

müşdü. Baş tərəfdə – eyvanın yan divarında pəncərə var idi. Pəncərənin çərçivəsində yuxarıdan bir çəngə quruyub saralmış – deyilənə görə, yaman gözleri kor edən – dävədabani tikanı asılmışdı. Ondən aşağıdakı mıxdan qadın saçları kimi bir-birinə hörülüb qurumuş əvəlik sallanırdı. Eyvanın məhəccəri ilə üz bəüz divarında hər başda bir qapı var idi. Alt evin balaca və böyük otağına açılan iki ağ qapı. Bu otaqların arasından da bir-birinə ayrıca qapı var idi. Balaca otaq böyük qardaşımın, böyük otaqsa balaca qardaşımla mənim yataq otağımız idi. Qardaşımın otağında çarpayı, kiçik yazı masası, stul, balaca televizor var idi. Bizim otağımızda biri giriş qapısından sağda, ikisi üz bəüz divar boyu baş-başda dayanmış üç dəmir çarpayı, qapıdan solda böyük qəhvəyi şifonər, başdakı pəncərənin qarşısında dəmir ayaqlıqlar üzərində köhnə televizor, aşağı divarın yanında, ara qapıdan solda ağ kiçik yazı masası qoyulmuşdu. Burada da dөşəmədən başqa hər yer ağ rəngdə idi. Alt mərtəbədən həyətdə düşmək üçün kiçik meydançaya qədər ge-

keçmək olurdu. Bu otaqlar öz-lərindən yuxarıdakılardan fərqli olaraq, təxminən bərabər böyüklükdə idilər və işıq yanmasa, çox qaranlıq olurdu-lar. Bu dөşəməsiz otaqlarda divarlar suvaqsız, tavan üz-lüksüz idi. Ara qapının ancaq çərçivəsi var idi. Birinci otağının tavanından atamın boks əlcəkləri, neftlə yanan köhnə əl fənəri və meyvələri çoxdan quruyub daşa dönmüş nar bu-daqları asılmışdı. Bura, demək olar ki, istifadəsiz yer idi. İllərin tozunun altında öz rəngini və görkəmini gizlədən bəzi dəmir-dümdürdən və taxta-tuxtadan başqa heç nə yox idi zirzəmidə. Tavanın qaralıb qəhvəyi rəngə çalan millərindən və qapılardan çərçivəsindən hörümçək torları sallanırdı. Zirzəminin ikinci otağının ortasında xəfif bir çökək var idi. Nənəm sağlığında deyirdi ki, babanız müharibəyə gəndə zirzəmidə quyu qazıb, özünə məxsus bəzi alətləri və artıq ev əşyalarını ora töküb, üstünü torpaqlayıb. Hər dəfə qardaşımla mən o çökəyi eşələyib torpağın altından nələr-şə tapırıdık. Bir dəfə ordan Avropa memarlığına aid naxış-larla işlənmiş köhnə, dəmir

yunmalı olurduq. Çünki nə qədər özümüzü qorusaq, yenə də üst-başımız tox-torpağa, hörümçək toruna bulaşardı.

Hamam iki otaqdan ibarət idi və o həyətdə, evlə üz bəüz-də ayrıca tikilmişdi. Qarşısında bir böyük hovuz, bir də kiçik çarhovuz var idi. Hovuzda daım su olurdu. Çarhovuzdakı bulağın suyu gəlməyəndə evin qarşısındakı gülləri hovuzdan sulayırdıq. Amma su çox vaxt gəlirdi və biz onu yay günləri əvvəl meyvə ağaclarının dibinə, sonra da yasəmən ağacının altını başına götürmüş nanəliyə axıdırıdık...

Beləcə, bizim ev ətrafı hasarlı, dəmir darvazalı, hamam-lı, hovuzlu, özünün ayrıca bulağı, kanalizasiyası, müxtəlif meyvə və gül ağacları, ayağın-dan keçən kəhrizi olan axarlı-baxarlı böyük bir həyətin içində böyük bir tikili idi. Altı-üst-lü səkkiz otaqdan, bir mətbəx-dən, irili-xırdalı dörd eyvan-dan və çardağında o vaxtın köhnə əlifbası sayılan latin qrafikalı xeyli kitab qalaqlan-mış, az qala bütün şəhərə yuxarıdan baxan ucsuz-bucaqsız qırmızı damdan ibarət nəhəng pilləkənli bir ev...

İndi o evin bütün bu sadə-ladlıqlarımdan yalnız pilləkəni qalıb. O da uçub dağılmış hal-da. Onu da yalnız kosmosdan görmək olur. İnternetin vasitə-silə peykdən yəni. İnternetdə əvvəl yer kürəsini, sonra Xə-zər dənizini, sonra Azərbaycanı, sonra da Qarabağı tapı-ram. Yalnız bundan sonra 1993-cü ildə işğal olunmuş Ağdam şəhərinin xarabalıqları arasında dizlərim əsə-əşə öz küçəmi, öz məhəlləmi və nə-hayət, öz həyətimi tapıram. Onu da bütün məhəllə boyu uzanaraq, həyətin içindən axıb gedən kəhrizin kənarları-ındakı yaşıllıqlardan (su olan yerlərdə yaşıllıq zolağı daha qalın görünür kosmosdan) təxmin edirəm ki, hə, bax bu-ra, bizim həyətdir. Məhəllə-mizdə bir dənə də salamat tikili qalmayıb ki, ona köklənib öz evini tapasan. Hamısını söküb aparıb, ya da partladıb, yandıyır bəzən yerlə-yeksən ediblər işğalçılar. Bünövrələ-rini də ot-alaq illərdi öz altın-da gizlədib artıq. Birçə bizim pilləkəndən başqa.

Evin yerini həyətdə nəzərdən